

Ifrågasatt ingripande mot en banderoll på ett studentflak

Beslutet i korthet: Elever på en gymnasieskola monterade en banderoll på ett studentflak. Banderollen hade texten "#Metoo för kvinnor som försökt ligga sig till framgång men misslyckats". En lärare på skolan ansåg att banderollen inte var förenlig med skolans värdegrund och beordrade eleverna att ta ned den. Frågan i JO:s ärende är om det var förenligt med elevernas yttrandefrihet.

Texten på banderollen hade orsakat en hätsk stämning mot klassen, och det fanns en oro för klassens trygghet. Enligt JO får det därmed anses klart att det fanns en konkret risk för att banderollen skulle ha orsakat ordningsstörningar på skolan. JO har därför ingen invändning mot att skolan beordrade eleverna att ta ned banderollen.

Initiativet och JO:s remiss

I JO:s ärende med dnr 3845-2018 anmäldes Upplands-Brogymnasiet för att skolan hade förbjudit elever att ha en banderoll med ett visst innehåll på sitt studentflak. Anmälaren hänvisade till en artikel i Upsala Nya Tidning, i vilken bl.a. rektorn på Upplands-Brogymnasiet uttalade sig om det inträffade.

JO uppmärksammade även ett uttalande på Upplands-Brogymnasiets webbplats om den aktuella händelsen. Enligt uttalandet ansågs texten på banderollen vara mycket kränkande och strida mot allt som skolan står för. Vidare angavs att eleverna skulle få skriftliga varningar eftersom deras agerande stred mot skolans värdegrund och störde tryggheten och studieron på skolan.

Frågan om en skola kan förbjuda elever att använda en banderoll med ett visst budskap är i grunden en fråga om yttrandefrihet. Jag beslutade den 22 oktober 2018 att utreda frågan inom ramen för ett initiativärende mot Utbildningsnämnden i Upplands-Bro kommun, varvid anmälningsärendet, dnr 3845-2018, skrevs av. Nämnden uppmanades samma dag att lämna upplysningar om och yttra sig över följande:

- a) *Angående förbudet:* Vem beslutade om förbudet? Vilka överväganden gjordes i samband med beslutet? Vad omfattade förbudet (dvs. gällde det bara på skolområdet eller även sedan studentflaket lämnat skolområdet)?

- b) *Angående eventuella varningar:* Tilldelades eleverna varningar? Vilka överväganden gjordes i sådant fall i samband med detta och hur formulerades varningarna?

Utbildningsnämndens remissvar

Nämnden beslutade den 18 december 2018 att lämna utbildningskontorets yttrande (med underyttranden från Upplands-Brogymnasiets rektor och den berörda mentorn) som sitt eget till JO. Yttrandet hade följande innehåll:

Utbildningskontorets beskrivning och bedömning av händelse

Utbildningskontoret besvarar frågorna enligt den ordning som framgår av promemorian.

- a) ***Angående förbudet: Vem beslutade om förbudet? Vilka överväganden gjordes i samband med beslutet? Vad omfattade förbudet (dvs. gällde det bara på skolområdet eller även sedan studentflaket lämnat skolområdet)?***

Den 31 maj hade eleverna omröstning om vad som skulle stå på en banderoll på ett studentflak. Senare samma dag hade lärarna studentlunch tillsammans med eleverna och då kom det fram vad som stod på banderollen. Mentorn ansåg att banderollen inte var förenlig med skolans värdegrund och bad eleverna att ta ner banderollen. Därefter följde ett samtal med klassen om banderollen i förhållande till skolans värdegrund. Elevernas förståelse för mentorns agerande ökade och efter en stund var alla elever eniga om att banderollen skulle plockas ner. Mentor informerade skolläda om sitt agerande kring händelsen, se mentors redogörelse i bilaga 1.

- b) ***Angående eventuella varningar: Tilldelades eleverna varningar? Vilka överväganden gjordes i sådant fall i samband med detta och hur formulerades varningarna?***

Eleverna tilldelades inte några skriftliga varningar. Vid en samlad bedömning kom skolan fram till att det inte fanns skäl att ge varningar och Utbildningskontoret delar den slutsatsen. Se rektors redogörelse i bilaga 2.

Utbildningskontoret har uppmärksammat skolans rektor om den felaktiga informationen på skolans webb, som JO hänvisar till, varpå den informationen har tagits bort.

Slutsats

Utbildningskontoret kan i efterhand konstatera att det var olämpligt att gå ut i media med informationen om att eleverna skulle få varningar innan skolan var säker på att det var befogat att ge skriftliga varningar. Däremot finns en förståelse för att skolans rektor utsattes för ett hårt tryck från allmänhet, media, elever och dess vårdnadshavare samt personal och behövde uttala sig om situationen innan frågan var helt utredd.

Sammanfattningsvis delar Utbildningskontoret den beskrivning som skolans rektor och berörd mentor ger och står därmed bakom skolans hantering av situationen kring banderollen.

Mentors redogörelse

Innehåll

Redogörelse för nedtagning av banderoll på studentflak, med texten ”#Metoo för kvinnor som försökt ligga sig till framgång men misslyckats”. Redogörelsen gjord av mentor för klassen FTTP15, AA.

Bakgrund

Några elever i klassen frågade lärarna på programinriktningen om de fick låna ett flak, ett lastväxlarflak för att användas som studentflak. Detta fick de tillåtelse till. Det är en regel på transportinriktningen att eleverna får låna flak men inte fordon.

Fordon för att bära denna lösa lastbärare hade större delen av klassen hyrt med tillhörande förare.

Händelseförlopp

Under förmiddagen den 31/5 hade eleverna självständigt en omröstning om vad det skulle stå på studentflakets olika banderoller. Den 31/5 hade lärarlaget tillsammans med klassen en studentlunch. I samband med denna lunch monterades banderollen med ovanstående text. En elev som inte deltagit i omröstningen påtalade för mig att banderollen med tidigare angiven text var monterad, varpå jag kontrollerade detta och beordrade elever att ta ner densamma. Omedelbart efter nedmonteringen samlade jag klassen för ett samtal. Jag förklarade att texten strider mot skolans värdegrund och kan därför inte sitta på skolans flak eller finnas innanför skolans område, som i det här fallet är avgränsat med staket och en grind. Under samtalet var diskussionerna väldigt engagerade. En del av eleverna tyckte att banderollen var rätt inledningsvis, en del tyckte att den var kränkande. Jag förklarade att var och en får tycka och tänka vad man själv vill men inom skolans område och på skolans flak så är den texten att betrakta som ett brott mot skolans värdegrund. Elevernas förståelse för mitt agerande ökade allteftersom under samtalets gång. Det förstärktes mycket av de kraftiga och negativa reaktioner som banderollen fick på sociala medier, radio/tv och nyhetstidningar. Eleverna var efter bara ett kort tag 100 % eniga om att det var rätt att ta ner banderollen. Väldigt många av eleverna var oerhört nedstämda, ledsna och ångerfulla på grund av de starka reaktionerna på banderollen samt den ökade förståelsen för vad #metoo-rörelsen står för.

Vidtagna åtgärder av mig som mentor

Omedelbart efter samtalet orienterade jag skolledningen, i detta fallet rektor, om det inträffade och vilka åtgärder jag vidtagit. I denna orientering och de efterföljande samtalen har jag valt att inte nämna några namn på elever som deltagit av framförallt ett skäl, att jag inte velat riskera att någon specifik skulle utsättas för den vredesstorm som uppkom.

Rektors redogörelse

Rektors redogörelse för händelserna kring en banderoll på ett studentflak 31 maj
På förmiddagen 31/5 blev jag kontaktad av läraren AA som redogjorde för en incident där några elever i hans klass hade skrivit ett olämpligt budskap på en banderoll som var tänkt att sitta på ett studentflak. Banderollen var tillverkad under pågående verksamhet, flaket tillhörde skolan och stod på skolans område. Jag förstod från vårt samtal att AA hade sagt åt eleverna att ta ned banderollen så snart han fått information om att den fanns och satt uppe. Jag förstod också att någon av eleverna hade tagit en bild och lagt ut i något socialt media. AA redogjorde för de åtgärder han hade vidtagit: att direkt få ned banderollen och samla eleverna för samtal kring skolans värdegrund och budskapet på banderollen – helt i linje med värdegrundsarbetet på skolan.

Eftersom bilden på banderollen spred sig snabbt i sociala medier och upprörda medborgare, elever, vårdnadshavare, radio, TV och tidningar sökte kontakt med mig informerade jag utbildningschefen BB om det inträffade. De följande dagarna gick all min tid åt att hantera frågan och svara på alla frågor så fort jag kunde. Ärendet var mycket komplext och jag hade att hantera en rad olika aspekter som:

- Elevernas trygghet och studiero – både klassen som låg bakom banderollen och elever som blev ledsna och upprörda över budskapet, vårdnadshavare som var ledsna och upprörda antingen för att deras barn blev utsatta för hot och kränkningar (eleverna som satte upp banderollen översköljdes som grupp av en vredesstorm) eller för att deras barn blev ledsna och upprörda över innehållet i texten.
- Medarbetare som var oroliga för klassens trygghet och medarbetare som var upprörda över budskapet.
- Säkerhetsfrågor – det var en hätsk stämning mot klassen och inom några dagar skulle studentutspringet ske.
- Den negativa publiciteten kring skolan – i sociala medier var budskapet att lärarkåren och rektorn stod bakom budskapet på banderollen.
- Allmänhetens sorg och ilska å ena sidan över budskapet och att jag och mina medarbetare stod bakom detta och å andra sidan över att jag genom mitt agerande hotade demokratin och yttrandefriheten – den stora massan tillhörde den förstnämnda gruppen.
- En svår utredning – det var oklart vem som egentligen hade röstat fram budskapet, vem som skrivit det på banderollen och vem som beslutat att sätta upp den och vem som faktiskt satte upp den. Det framkom dock att inte alla hade varit med och att vissa hade varit inblandade i vissa moment.

Min första tanke var att detta strider mot skolans ordningsregler, planen mot kränkande behandling och mot skollagens 1 kapitel § 4, 5 och 8 samt kapitel 5 och 6 och att eleverna bör stängas av. Detta uppgav jag också i mitt svar till upprörd allmänhet och media. Jag inledde snabbt en utredning och lyssnade med läraren, klassen med banderollen, utbildningschefen, kommunjuristen, polisen och kollegerna i skolledningen samt tog del av tidigare liknande rättsfall och analyser. Efter en ordentlig genomlysning av ärendet visade det sig att det inte fanns fog för en skriftlig varning utan att de samtal som mentorn och delvis jag själv genomförde med eleverna var en tillräcklig och proportionerlig åtgärd utifrån själva händelsen och elevernas beteendeförändring – de förstod allvaret i det inträffade, hur djupt banderollen påverkade andra elever och människor och beklagade det inträffade.

Bedömning

Förbudet

Av utredningen framgår att banderollen på studentflaket hade texten ”#Metoo för kvinnor som försökt ligga sig till framgång men misslyckats”. Mentorn på skolan ansåg att banderollen inte var förenlig med skolans värdegrund och beordrade eleverna att ta ned den.

Som angetts ovan är frågan om en skola kan förbjuda elever att sätta upp en banderoll med en viss text på ett studentflak i grunden en fråga om yttrandefrihet. Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, vilket innebär frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (2 kap. 1 § 1 regeringsformen, RF). Yttrandefriheten får dock under vissa förutsättningar begränsas genom lag med hänsyn till vissa preciserade ändamål (2 kap. 20–23 och 25 §§ RF).

Även den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna innehåller ett skydd för yttrandefriheten (artikel 10).

Skolan har ett ansvar för värdegrunderna i utbildningen. Enligt skollagen (2010:800) ska utbildningen förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på (1 kap. 4 § första stycket skollagen). Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling (1 kap. 5 § första och andra styckena skollagen). Utbildningen ska vidare utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero (5 kap. 3 § skollagen). Rektor ska därför besluta om ordningsregler (5 kap. 5 § skollagen).

Frågan om skolors möjlighet att begränsa yttrandefriheten har behandlats i JO 1997/98 s. 436, dnr 3878-1995 m.fl. I beslutet – som avsåg märken som kunde uppfattas förmedla odemokratiska, framför allt rasistiska, åsikter – uttalade JO bl.a. följande:

Sammanfattningsvis har en skolledning alltså rätt och skyldighet att ingripa mot åsiktsyttringar som till sin art inte är förenliga med ordningens upprätthållande i skolan eller om själva åsiktsyttringarna är brottsliga eller i vart fall innefattar kränkningar eller trakasserier. Skolledningen har emellertid inte rätt att förbjuda åsiktsyttringar i annat fall, t.ex. enbart på grund av att åsikterna står i strid med de grundläggande demokratiska värderingar som ligger till grund för vår samhällsuppfattning. I fall av det slaget är skolans handlingsfrihet och -skyldighet begränsad till vad som närmast skulle kunna beskrivas som undervisande och uppfostrande insatser.

Frågan behandlades även i JO 2017/18 s. 480, dnr 6301-2015. I beslutet, som avsåg frågan om en skola kan förbjuda att Sveriges flagga används, uttalade JO bl.a. följande:

Rektor kan förbjuda användandet av den svenska flaggan genom en generell ordningsregel eller i det konkreta fallet *endast om det är motiverat av ordningsskäl*. I annat fall strider förbudet mot yttrandefriheten.

Att flaggan i ett visst sammanhang används på ett sätt som kan uppfattas som stötande är alltså inte tillräckligt för att införa en ordningsregel som förbjuder att flaggan används. För att ett förbud ska anses vara godtagbart krävs dessutom en konkret risk för att användandet orsakar ordningsstörningar, t.ex. bråk mellan eleverna eller diskussioner som tar orimligt mycket lektionstid i anspråk.

Jag vill också framhålla att ingripanden mot ordningsstörande beteenden på en skola i första hand bör ske genom uppfostrande och undervisande insatser, t.ex. samtal med eleven och hans eller hennes föräldrar, samt genom de disciplinära och andra särskilda åtgärder som anges i skollagens 5 kap.

I det nu aktuella ärendet refererade texten på banderollen till en kampanj på sociala medier, som avsåg att uppmärksamma omfattningen av sexuella

trakasserier, övergrepp och våldtäkter. Texten på banderollen hade enligt remissvaret orsakat en hätsk stämning mot klassen, och det fanns en oro för klassens trygghet. Det får därmed anses klart att det fanns en konkret risk för att banderollen skulle ha orsakat ordningsstörningar på skolan. Jag har därför ingen invändning mot att skolan i det aktuella fallet beordrade eleverna att ta ned banderollen.

Varningar

Den som använder sin yttrandefrihet i någon av de former som är särskilt reglerad i tryckfrihetsförordningen, TF, och yttrandefrihetsgrundlagen, YGL, får inte utsättas för andra sanktioner från det allmännas sida än sådana som är uttryckligen angivna i dessa grundlagar. Detta s.k. repressalieförbud har kommit till uttryck i domstolspraxis och i flera beslut från JO och JK. Bestämmelsen i 2 kap. 1 § 1 RF innebär att motsvarande grundsyn måste anläggas då den enskilde gjort bruk av sin yttrandefrihet i andra former än de som upptas i TF och YGL (se JO 2010/11 s. 605, dnr 149-2009). Skollagens 5 kap. innehåller därtill bestämmelser om disciplinära och andra särskilda åtgärder som viss personal kan vidta mot bl.a. ordningsstörande uppträdande.

I ett uttalande på Upplands-Brogymnasiets webbplats angavs att eleverna skulle få skriftliga varningar eftersom deras agerande stred mot skolans värdegrund och störde tryggheten och studieron på skolan. I remissvaret framkom emellertid att skolan vid en samlad bedömning kommit fram till att det inte fanns skäl att ge eleverna några varningar. Av remissvaret framgår dessutom att informationen på webbplatsen om de skriftliga varningarna numera har tagits bort. Mot den bakgrunden finner jag inte anledning att gå vidare i denna del.

Ärendet avslutas.